25 ΜΑΡΤΙΟΥ 1959*

Προσφώνησις τοῦ κ. ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΜΑΡΙΝΑΤΟΥ,
πρυτάνεως τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Μακαριώτατε,
Ὑψηλότατε,
Κύριε Πρόεδρε,
Κύριοι Ὑπουργοί,
Κυρίαι καὶ Κύριοι,

Ἂν τὸ Ἔθνος μας ἀπεφάσιζε νὰ ἑορτάζῃ μερικὰς μόνον ἀπὸ τὰς ἐπετείους του, καὶ μάλιστα μόνον μεγάλας ἐπετείους, δὲν γνωρίζω ἂν θὰ ἔφθανον αἱ ἡμέραι τοῦ ἔτους, διὰ νὰ τὰς περιλάβουν. Σήμερον ἑορτάζομεν μίαν μεγάλην ἐπέτειον, ἡ ὁποία καλύπτει μικρὸν μέρος τῆς Ἱστορίας τῆς Φυλῆς. Ἀρχίζει μόλις ἀπὸ τοῦ 1821 μετὰ Χριστὸν καὶ εἶναι ἡ ἱστορία ὄχι τῆς Ἑλληνικῆς, ἀλλὰ μόνον τῆς Νεοελληνικῆς ἐλευθερίας.

Ἂν θελήσωμεν καὶ εἰς τὸ 1821 πρὸ Χριστοῦ νὰ ἀνατρέξωμεν, ἡ ἐπιστήμη σήμερον παρακολουθεῖ καὶ ἕως ἐκεῖ τὰ ἴχνη τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Ἀπὸ τοῦ 1600 π.Χ. παρακολουθοῦμεν τὰ ἐκπληκτικὰ ἴχνη του εἰς τὰς πολυχρύσους Μυκήνας, ἀπὸ τοῦ 1400 τὴν γραφήν του εἰς τὴν Κνωσόν, ἀπὸ τοῦ 1300 τοὺς μύθους του καὶ τὰς παραδόσεις του, ἀπὸ τοῦ 1000 περίπου τὸ ἐκπληκτικὸν δαιμόνιον τῆς ἐπικῆς του ποιήσεως. Ἀκολουθεῖ ὁ Ὅμηρος, οἱ ποιηταί, κατόπιν οἱ φιλόσοφοι καὶ οἱ ἱστορικοὶ καὶ ἔκτοτε μέχρι σήμερον εἷς καὶ ὁ αὐτὸς λαός, εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν χώραν, ἐξελίσσεται καὶ ζῇ μὲ τὴν γραφήν, μὲ τὴν γλῶσσαν, μὲ τὰ προτερήματα καὶ μὲ τὰ ἐλαττώματά του. Ἄλλος λαὸς ἐπὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἠπείρου δὲν ἔχει αὐτὸ τὸ προνόμιον. Ἀκόμη καὶ ἐπὶ τοῦ πλανήτου μας ὁλοκλήρου μόνον εἰς τὸ Κινεζικὸν ἔθνος θὰ παραχωρήσωμεν, ἂν θὰ παραχωρήσωμεν, τὰ πρωτεῖα. Ἀφαιρουμένου τοῦ μεγάλου τούτου ἔθνους οὐδεὶς ἄλλος λαὸς σήμερον ἔχει τὴν συνεχῆ παράδοσιν τὴν ἰδικήν μας.

Δὲν νομίζω ὅτι περισσότερα πράγματα χρειάζονται, διὰ νὰ ἐννοήσῃ τις πόσην σημασίαν ἔχουν καὶ πρέπει νὰ ἔχουν αἱ ἐπέτειοι εἰς τὴν ἀπέραντον αὐτὴν ἀνέλιξιν τῆς ἱστορίας μας. Ἡ ἱστορία μας δὲν ὑπῆρξε δρόμος ἐσπαρμένος μὲ ἄνθη. Ὅπως καὶ ἄλλα Ἔθνη, ἔσχομεν καὶ κολοφῶνας δόξης, ἔσχομεν καὶ πτώσεις θλιβερὰς. Εἰς ὡρισμένας περιόδους ὑπῆρξαν κάτι περισ-

---

* Ἀνεγνώσθη ἐν τῇ Μεγάλῃ αἰθούσῃ τῶν Τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου κατὰ τὸν ἑορτασμὸν τῆς ἐπετείου τῆς ἐθνικῆς ἑορτῆς.

σότερον. Ὑπῆρξαν συμφορὰ ἐθνική, διότι ὑπῆρξεν ἀπώλεια καὶ αὐτῆς τῆς ἐλευθερίας.

Ἄλλα ἔθνη συνήθως καταποντίζονται εἰς αὐτὰς τὰς τρικυμίας. Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος δὲν κατεποντίσθη. Καὶ δὲν κατεποντίσθη, ἀκριβῶς διότι δὲν ἔχασε τὴν παράδοσίν του. Ἐτηρήθη μέσα εἰς τὰς ἐθνικάς του γραμμάς, ἐκαλλιέργησε μετὰ φανατισμοῦ τὰς μεγάλας ἱστορικὰς στιγμὰς τῆς σταδιοδρομίας του καὶ θὰ φανῇ περίεργον, ἀλλ' εἶναι ἀληθές: Ἐσώθη καὶ ἐπροχώρησε πρὸς τὸ μέλλον του τροφοδοτούμενον ἀπὸ τὸ παρελθόν του. Ὁ Μεσαίων τῆς Ἑλλάδος, ὅπως ὠνομάσθη ἡ ξηρότης καὶ ἡ πενία τῆς Γεωμετρικῆς ἐποχῆς, ἠλεκτρίζετο πρὸς τὴν ἄνοδον μὲ τὸ νὰ ψάλλῃ τὰ ἔπη τῶν ἡρώων τῆς Μυκηναϊκῆς περιόδου. Μὲ αὐτὰ ἐξεκίνησε καὶ κατέκτησε τὰς ἑλληνικὰς ἀποικίας. Δὲν εἶχεν ἀκόμη εἰσέλθει ὁ τέταρτος αἰὼν π.Χ. καὶ οἱ ρήτορες ἐκέντριζον τὰς ψυχὰς τῆς Νεότητος μὲ τοὺς ἥρωας τῶν Μαραθώνων καὶ τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τῶν Σαλαμίνων. Ἡ πτῶσις καὶ ἡ δουλεία τοῦ Ἔθνους ἐπὶ Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς πυραμυθεῖται μὲ τὰ κλέα τῶν προγόνων. Ὁλόκληρος ἡ Βυζαντινὴ φιλολογία διέπεται ἀπὸ τὴν προγονολατρίαν. Ὁ τρομερὸς ζυγὸς τοῦ Τούρκου ἀντικρύζεται μὲ τὰ αὐτὰ διδάγματα, τῶν ὁποίων τὸ ζώπυρον συντηροῦν οἱ ἱερεῖς, οἱ μοναχοί, οἱ διδάσκαλοι τοῦ Γένους, τὸ Κρυφὸ Σχολειὸ μὲ τοὺς ἀφανεῖς διδασκάλους του.

Σὰν τὴν σπίθα κρυμμένη στὴ στάκτη
ἐκρυβόταν γιὰ μᾶς λευτεριά,

ψάλλει ὁ ποιητής. Καὶ ἡ σπίθα ἐκρότησε καὶ ἐπήδησεν εἰς μίαν στιγμήν. Ὁ κρότος παρασύρεται καὶ μεγαλώνει ἀπὸ τὸν ἀντίλαλον. Καὶ ἔγινε βροντή. Καπνὸς ἐφάνη, ἤναψε πυρκαϊά. Εἶναι ὥρα ἱερά. Διὰ τοὺς ἀστρονόμους εἶναι ἡ ἔναρξις τῆς ἰσημερίας ποὺ σημαίνει τὸ τέλος τοῦ χειμῶνος. Διὰ τοὺς ποιητὰς εἶναι τὸ γλυκὺ ἔαρ, ποὺ ἐμφανίζονται τὰ ἄνθη εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν αἱ χελιδόνες. Διὰ τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου, εἰς τὴν ὁποίαν Ἄγγελος Κυρίου προσφέρει τό Κρίνον. Διὰ τοὺς Ἕλληνας καὶ διὰ τὸν κόσμον ὁλόκληρον εἶναι αἱ σάλπιγγες καὶ τὰ τύμπανα, ποὺ ἀρχίζουν νὰ συνθέτουν τὸ Μὰρς τῆς Ἐλευθερίας. Εἶναι ἡ 25η Μαρτίου. Ὁ οὐρανὸς εὑρέθη ἀνοικτός!

Αὐτὸ σημαίνει, νὰ παιδαγωγοῦνται πάντοτε αἱ γενεαὶ τῶν Ἑλλήνων μὲ τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη. Ἡ δύναμις αὐτὴ εἶναι ἀσυλλήπτου ἐκτάσεως καὶ εἶναι μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν δύναμιν τῆς ὕλης. Ἡ ὕλη ἔχει δύναμιν, δὲν ἔχει ψυχήν. Ἡ ψυχὴ δὲν ἔχει ὕλην καὶ κυριαρχεῖ πάντοτε τῆς ὕλης, διότι αὐτὸ εἶναι ἡ φύσις της, εἶναι τὸ Θεῖον. Τὴν ψυχὴν τῆς Ἑλλάδος δὲν πρέπει νὰ τὴν ἀφήσωμεν ἀπαιδαγώγητον. Εἰς αὐτὸ ἔγκειται ἡ δύναμις τοῦ Ἔθνους, δι' αὐτὸ ἐπεζήσαμεν μέχρι σήμερον καὶ δι' αὐτοῦ θὰ ἐπιζήσωμεν εἰς τὸ μέλλον περικυκλούμενοι ὡς περικυκλούμεθα ἀπὸ ἀλλοεθνεῖς ζωτικοὺς γείτονας καὶ πολὺ

περισσοτέρους ἀπὸ τὴν ὀλιγάνθρωπον φυλήν μας. Σήμερον, ὁπότε ἐπίκεινται καὶ νέαι ἐκπαιδευτικαὶ μεταρρυθμίσεις, αἱ ἀλήθειαι αὐταὶ πρέπει νὰ καταστοῦν συνείδησις εἰς πάντα ὑπεύθυνον περισσότερον παρὰ ποτέ. Ἡ Ἑλλάς, τὸ ἀρχαιότατον καὶ ἱστορικώτατον τῶν ἐθνῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἠπείρου, πρέπει νὰ ἐννοήσῃ πόσον λεπτὸς καὶ εὐπαθὴς ὀργανισμὸς εἶναι ἀκριβῶς δι' αὐτὴν τὴν ἀρχαιότητα. Ἄλλοῦ τὰ γηρασμένα ἔθνη ἀποθνήσκουν. Ἡμεῖς ἀπὸ τὸ πολιὸν γῆρας ἠντλήσαμεν ἕως τώρα δύναμιν ἀναγεννήσεως. Ὁ Φοῖνιξ τῶν ἀρχαίων, ἡ σπίθα τοῦ νεωτέρου ποιητοῦ ἀναζῇ ἀπὸ τὴν στάκτην. Ἂς σεβασθῶμεν τὴν στάκτην, καὶ δὲν θὰ μετανοήσωμεν. Ἓν σφάλμα δύναται νὰ κόψῃ ἀνεπανορθώτως τὸ νῆμα τῆς Παραδόσεως, καὶ τοῦτο θὰ ἀφήσῃ τὸ Ἔθνος ψυχικῶς ἄοπλον εἰς χεῖρας ἐχθρῶν βουλιμιώντων. Ἡ παιδεία ἑνὸς ἔθνους, ὡς τὸ Ἑλληνικόν, πρέπει νὰ τείνῃ πάντοτε εἰς τὸ πνεῦμα, τὰς παραδόσεις του, τὴν διατήρησιν τῆς συνεχείας του, διότι ἐξ αὐτῆς ἀρύεται ζωήν. Ἡ ὕλη πάντοτε θὰ ἀναπτύσσεται, ἀλλὰ ποτὲ δὲν πρέπει νὰ ὑποστῇ ἐξ αὐτῆς σύγχυσιν καὶ ἴλιγγον τὸ πνεῦμα. Ὁ ἀτμὸς ἄλλοτε, ὁ ἠλεκτρισμὸς κατόπιν, ἡ ἀτομικὴ ἐνέργεια νῦν μεταβάλλουν διαρκῶς τὴν ὄψιν τῆς ἀνθρωπότητος, θέτοντα εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῆς τὴν δύναμιν τῆς ὕλης. Αὔριον θὰ ἀνακαλυφθοῦν καὶ ἄλλα. Ποτὲ ὅμως δὲν θὰ ἀντικαταστήσουν τὸ πνεῦμα, τὸ ὁποῖον, τοὐναντίον, γίνεται ἀναγκαιότερον παρὰ ποτὲ μεθ' ἑκάστην νέαν κατάκτησιν τῆς ὕλης.

Γεννᾶται βεβαίως παρ' ἡμῖν, ὡς καὶ παρ' ἄλλοις, πρόβλημα παιδείας. Ἁπλούστατα, ὁ δρόμος εἶναι σαφής. Προσθήκη νέας ὕλης σημαίνει προσθήκην καὶ νέου ἔτους. Εἶναι ἡ μόνη ὀρθὴ λύσις διὰ τὸ πρῶτον ἔθνος ἐν Εὐρώπῃ καὶ δεύτερον ἐν τῷ κόσμῳ. Ἂν εἶναι ἀνάγκη, ἂν κριθῇ ἀναγκαῖον ὅλος ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος νὰ προσλάβῃ τὴν μάθησιν τῆς ὕλης ἂς προστεθῇ ὁ ἀναγκαῖος χρόνος εἰς τὴν παιδείαν, ἂς μὴ ἀφαιρεθῇ ὅμως ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ Ἔθνους. Αὐτὴ ἡ ψυχὴ μᾶς εἶναι ἀναγκαία, ἂν θέλωμεν νὰ ἐπιβιώσωμεν καὶ εἰς τὸ μέλλον.

Ἂς μοὶ ἐπιτραπῇ ἐνταῦθα μία παρένθεσις ἐκ τῆς προσφατωτάτης ἱστορίας.

Εἶναι σχεδὸν δεκαετία, ἀφ' ὅτου ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου τούτου διεῖδεν, ὅτι κατεβάλλετο συστηματικὴ προσπάθεια, ὅπως ἀλλοιωθῇ ἡ Παιδεία τῆς πολυπαθοῦς ἡμῶν μεγαλονήσου, τῆς Κύπρου. Ὁ ὁμιλῶν ταύτην τὴν στιγμὴν ἐκοσμήτευε τότε τῆς Σχολῆς. Ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἀειμνήστου συναδέλφου Νικολάου Βλάχου συνετάγη ὑπόμνημα, ὅπου ἐξετίθετο πῶς διὰ τῶν μεταρρυθμίσεων τῆς παιδείας τῆς Κύπρου ἐπεδιώκετο ἡ ἀλλοίωσις τοῦ Ἐθνικοῦ φρονήματος τῶν μαθητῶν. Ἐξετίθετο ὅτι, ἂν τὰ σατανικὰ ἐκεῖνα μέτρα ἀφήνοντο νὰ ἐφαρμοσθοῦν εἰς τὴν παιδείαν τῆς Κύπρου, μετὰ μίαν γενεὰν θὰ ἔχανεν ὅτι πολυτιμότερον διαθέτει ἐκεῖ ἡ Ἑλληνικὴ φυλή: Τὴν συνοχήν της, τὸ ἐθνικόν της αἴσθημα, τὴν ἐθνι-

κὴν ἰδιότητα νὰ θυσιάζῃ τὸ πᾶν καὶ πρωτίστως τὴν ζωὴν διὰ τὴν πατρίδα.

Τὸ ὑπόμνημα ἐκεῖνο, κατ' ἐντολὴν τῆς Σχολῆς, ὁ ἔχων τὴν τιμὴν νὰ ὁμιλῇ πρὸς ὑμᾶς μετέβη καὶ ἐνεχείρισεν αὐτοπροσώπως εἰς τοὺς τότε ὑπουργοὺς Ἐξωτερικῶν καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας, ἀναπτύξας καὶ προφορικῶς τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ. Ἔλαβε τὴν ἀπάντησιν, ὅτι ἦτο γνωστὴ ἡ κατάστασις, ἤκουσε λόγους ἐπαινετικούς, ἀλλὰ συγχρόνως ἤκουσε καὶ τὴν πικρὰν ἀλήθειαν, ὅτι ἡ πολιτικὴ κατάστασις δὲν ἐπέτρεπε καμμίαν ἐπέμβασιν. Ἡ σωτηρία μόνον διὰ θαύματος θὰ ἦτο δυνατή...

Καὶ τὸ θαῦμα συνέβη. Εἶναι τὸ πολλοστὸν ἀνάλογον θαῦμα εἰς τὴν πολυπαθῆ μας ἱστορίαν. Ἡ ψυχὴ τοῦ Ἔθνους ἐξανέστη καὶ ἔλαβε τὸν γνώριμον δρόμον, τὸν δρόμον τοῦ ἀγερώχου, τοῦ ἡρωικοῦ μαρτυρίου. Ὁ κλῆρος, οἱ ἀστοί, τὸ γῆρας καὶ πρὸ παντὸς ἡ θαλερὰ νεότης ρίπτονται εἰς τὸν ἀγῶνα. Πάντες προσφέρουν τὸ πᾶν, ἀλλὰ τὰ ὑλικὰ κεφάλαια εἶναι τὸ ὀλιγώτερον. Οἱ μὲν φυλακίζονται, οἱ δὲ ἐξορίζονται, οἱ δὲ ἀπαγχονίζονται, οἱ δὲ κατακαίονται καὶ πάντα ταῦτα γιγαντώνουν ἁπλῶς τὴν θέλησιν τῆς Φυλῆς.

Δὲν θέλω νὰ μακρηγορήσω πρὸς εἰδότας, διότι τὰ πράγματα αὐτὰ ὅλοι τὰ ἐζήσαμεν καὶ τὰ ζῶμεν ἀκόμη ταύτην τὴν στιγμήν. Καὶ δι' ἄλλον ἀκόμη λόγον δὲν θέλω νὰ μακρηγορήσω. Ἡ ἀριστοτόκος Ἑλλάς, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ποτὲ δὲν ἔλειψαν αἱ φωτειναὶ μορφαὶ τῆς ἱστορίας της, ἔδωκε καὶ τώρα τὸν σεμνόν, τὸν ἀφανῆ ἥρωα, ὁ ὁποῖος ταύτην τὴν στιγμὴν εὑρίσκεται μεταξύ μας καὶ ἀκριβῶς δι' αὐτὸ αἰσθάνομαι τὴν ἀμηχανίαν τοῦ λόγου. Δὲν θέλω νὰ προσκρούσω εἰς ὅ,τι ἀκριβῶς ἀποτελεῖ τὸ στόλισμα τῶν πραγματικῶν ἡρώων, τὴν σεμνότητα καὶ τὴν μετριοφροσύνην. Πάντες γνωρίζετε τίνα μέσα διαθέτων πρὸς τίνας ἐπὶ μακρὸν νικηφόρως ἐπάλαισε, τίνας ἰδιότητας ἀνέπτυξε καὶ πῶς ἠχμαλώτισε δικαίως τῶν μὲν ὁμοεθνῶν του τὰς ψυχάς, τῶν δὲ ἐχθρῶν του τὸ σέβας.

Δὲν γνωρίζω, ἂν ἐπέτειος τῆς Ἐθνικῆς Παλλιγενεσίας θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἑορτασθῇ ἐπιτυχέστερον παρὰ μὲ τὴν σεμνὴν παρουσίαν ἡρώων ὡς ὁ στρατηγὸς Γεώργιος Γρίβας. Οἱ λόγοι εἶναι περιττοὶ διὰ τὴν ἱστορίαν μας ὅταν μεταξὺ ἡμῶν εὑρίσκωνται ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἀκριβῶς γράφουν τὴν ἱστορίαν.

Ὁ ἥρως τῆς Κύπρου ἥσυχος δύναται τώρα νὰ ἀναπολῇ, ὅτι ἐπετέλεσε τὸ καθῆκον του ὅπως καὶ τόσοι ἄλλοι ἥρωες, ὧν συνήθως μνημονεύομεν κατὰ τὸ ἐγκώμιον τῆς σημερινῆς ἐπετείου. Δὲν εἶναι μικρὸν νὰ δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ὑπῆρξεν ἀντάξιος τῶν παραδόσεων τῆς Ἑλλάδος, διότι καὶ ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶναι ὄνομα μικρόν. Περικλείεται ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος πᾶν ὅ,τι ὡραῖον καὶ ἐσκέφθη καὶ ἐπετέλεσεν ὁ ἄνθρωπος.

Ὁ συνάδελφος κ. Νικόλαος Κοντολέων, τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας, θὰ ἐκφωνήσῃ τὸν πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας ἀναλύων πῶς ἀνεπτύχθη ἡ ἔννοια τῆς ἐλευθερίας μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ